

ע"ש לאונרד דיוויס / Leonard Davis Institute for International Relations / המכון ליחסים בינלאומיים

גלובליזציה ועוני: קשרים אפשריים והשלכות ביחסים בינלאומיים

Author(s): אריה קצוביץ

Source:

Politika: The Israeli Journal of Political Science & International Relations /

פוליטיקה: כתב עת ישראלי למדע המדינה וליחסים בינלאומיים

גלובליזציה בישראל (סתיו תשס"ט), 18, 2008, pp. 107-115

Published by: Leonard Davis Institute for International Relations / ע"ש לאונרד דיוויס

המכון ליחסים בינלאומיים

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23390835>

Accessed: 17-10-2017 06:08 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דיוויס / Leonard Davis Institute for International Relations is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to

Politika: The Israeli Journal of Political Science & International Relations / המכון ליחסים בינלאומיים וליחסים בינלאומיים
פוליטיקה: כתב עת ישראלי

JSTOR

<http://www.jstor.org>

גלובליזציה ועוני: קשרים אפשריים והשלכות ביחסים בינלאומיים

מבוא

האם הגלובליזציה היא כוח המוביל לניצול או לשגשוג? מהם הקשרים האפשריים בין גלובליזציה לבין חוסר שוויון באופן כללי, ובין גלובליזציה לבין עוני באופן פרטני? כיצד ניתן להעריך את ההשלכות הסותרות של הגלובליזציה הכלכלית? באופן פרדוקסלי ניתן לטעון, שבעוד שהגלובליזציה מצמצמת את העוני בעולם היא גם מגדילה את חוסר השוויון ואת הפער שבין עשירים לעניים בין מדינות ובתוכן. התנועות החברתיות והפוליטיות כנגד הגלובליזציה הפכו אופנתיות בעשור האחרון, כפי שזה בא לידי ביטוי בהפגנות האלימות כנגד המוסדות הגלובליים בסיאטל ב-1999, בפראג ב-2000, בקוויבק סיטי ובג'נואה בשנת 2001. אם כי לא תמיד ברור מה באמת רוצים מתנגדי הגלובליזציה, הטענה שלהם שלפיה העוני בעולם השלישי הפך להיות אחת הסוגיות הדחופות בסדר-היום הפוליטי של הגלובליזציה תקפה ולגיטימית.

נוסף לקבוצות עממיות ולארגונים לא-ממשלתיים, מוסדות וארגונים בינלאומיים גם מכירים, לפחות במישור הרטורי, במציאות של חוסר-השוויון הגלובלי ושל העוני בעולם השלישי כסוגיה דחופה. כך למשל, קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי מתמקדים בשמונה השנים האחרונות בצמצום העוני בעולם כאחד מהאתגרים המרכזיים בתקופה הנוכחית. בימינו יש סדר-יום גלובלי המתמקד בקשרים האפשריים שבין גלובליזציה לבין עוני, אשר נקבע בפסגת המילניום של האו"ם בניו יורק בספטמבר 2000, ובהצהרת הקונצנזוס של מונטריי, מקסיקו, במרס 2002. לדוגמא:

The central challenge we face today is to ensure that globalization becomes a positive force for all the world's people. Its benefits are unevenly shared, while its costs are unevenly distributed (IMF 2000, 351).

יתר על כן, במפגן של אופטימיות (אולי מופרזת) ובניסיון לתרגם כוונות רטוריות לתכנית מעשית לחיסול העוני ולפיתוח, התחייבו מנהיגי העולם אשר התכנסו בניו יורק ב-2000 ללוח הזמנים הבא:

“We further resolve to halve by 2015 the proportion of the world’s people who earn less than one dollar a day, who suffer from hunger, and who lack access to safe drinking water (IMF 2000, 351).”

הצהרת כוונות זו מוכיחה שישנה הסכמה רחבה בתוך המוסדות הבינלאומיים והעולם המפותח שעלינו לדאוג להשלכות של הגלובליזציה על העוני וחוסר-השוויון. ישנה גם הסכמה שהגלובליזציה עשויה למלא תפקיד חיובי במאבק בעוני. עם זאת, ישנם חילוקי דעות בדבר טיב הקשר שבין גלובליזציה לבין עוני (האם גלובליזציה מגבירה או מפחיתה את העוני?). אין גם הוכחות חותכות בעניין האפשרות הממשית של גלובליזציה תפחית את העוני. בסופו של עניין, פרשנויות שונות לאותה מציאות נובעות מגישות אידיאולוגיות, פילוסופיות, נורמטיביות ותיאורטיות מנוגדות של הכלכלה הפוליטית הבינלאומית. ההנחה שהכוחות האיתנים של הגלובליזציה, כולל שווקים, מדע וטכנולוגיה, ימצאו פתרונות מתאימים לבעיות של חוסר-שוויון ועוני לא תמיד מתגשמת, בשל המציאות של כמיליארד בני-אדם השורדים בעולם בתנאים של עוני מוחלט. יתר על כן, לאור העובדה שהגלובליזציה כוללת בתוכה תהליכים שונים, משונים וסותרים, אין קשר ליניארי בין גלובליזציה לבין עוני. במאמר שלפנינו נעשה ניסיון ראשוני להציג בקצרה ובאופן דדוקטיבי את הזיקות האפשריות שבין גלובליזציה לבין עוני בהקשר של הפער שבין צפון לדרום. אני מתייחס כאן לשתי שאלות עיקריות: (1) מהן הזיקות שבין גלובליזציה לעוני; (2) מהן ההשלכות של זיקות אלה?

התשובה לשאלה השנייה כוללת בתוכה שני ממדים: נורמטיבי (מוסרי) ופרגמטי-מעשי (במונחים של “כללי זהירות”). הדיון הנורמטיבי על גלובליזציה, עוני וחוסר שוויון ממשיך את הדיונים הקודמים על צדק חלוקתי וזכויות אדם כלכליות וחברתיות של שנות ה-70 ושנות ה-80 של המאה הקודמת, בעקבות תביעות העולם השלישי ל”סדר כלכלי בינלאומי חדש”, אשר לא ממש התגשמו או השפיעו בצורה ניכרת על יחסי צפון-דרום. לחילופין, הממד הפרגמטי של התשובה מתמקד בהשלכות המשבשות של עוני ושל חוסר שוויון על המערכת ועל החברה הבינלאומית, כולל סוגיות של רווחה כלכלית, מלחמה ושלום, יציבות פוליטית ודמוקרטיזציה, איכות הסביבה וסוגיות ביטחוניות חדשות כגון טרור, סמים, תפוצת מחלות ותנועת מהגרים בלתי-חוקית.

קשרים אפשריים שבין גלובליזציה לבין עוני

במונחים לוגיים, ניתן לשרטט שלושה קשרים אפשריים שבין גלובליזציה לבין עוני: א. לפי הגישה הרדיקלית, גלובליזציה גורמת לעוני בעולם ומעמיקה אותו; ב. לפי ההיגיון הליברלי, גלובליזציה מצמצמת ואולי אף תחסל את העוני בעולם; ג. לפי התפיסה הריאליסטית, אין בהכרח קשר מובהק בין גלובליזציה לבין עוני.

א. גלובליזציה גורמת לעוני בעולם ומעמיקה אותו

לפי מבקרה, הגלובליזציה משאירה את העניים מאחור; היא גורמת לעוני בעולם ומעמיקה את העוני בעולם בשל מספר סיבות השזורות זו בזו. ראשית, ללא הון לא ניתן להרוויח מאינטגרציה כלכלית. לעניים אין כמעט הון, בשל היעדר זכויות קניין והדרה. שנית, בשל פיתוח בלתי־שווה, הגלובליזציה מחריפה את הפערים בתוך מדינות וביניהן. הגלובליזציה דורשת מהחברות ומהכלכלות המקומיות להסתגל למציאות משתנה בקצב מסחר, ולא כולם יכולים לעמוד במשימה באותו קצב, מכאן הגברת חוסר־השוויון. שלישית, מנקודת ראות מבנית, התאורטיקנים של גישת התלות טוענים, שהעוני של המדינות המתפתחות נגרם כתוצאה מהעושר והניצול של המדינות המפותחות. בהתאם להיגיון זה, המבנה והתהליכים של הגלובליזציה משכפלים את היחסים הבלתי־שוויוניים בעליל שבין ה"גרעין" של המדינות המפותחות לבין הפריפריה (Gordon and Spicker 1999: 35; Ramasswamy 4–9: 2000) ומנציחים אותם. נוסף לכך, הגלובליזציה מגבירה את חוסר השוויון בשל השפעותיה על סוגים שונים של מדרג חברתי, כולל מעמד חברתי, ארץ, מגדר, גזע, פער עירוני/כפרי וגיל, בין מדינות ובמיוחד בתוכן (Stewart and Berry 150: 1999). במובן זה, אף שהגלובליזציה סייעה במספר מקרים לצמצם את ההיררכיות החברתיות (למשל, במתן הזדמנויות לנשים להשתלב בשוק העבודה), באופן כללי היא הרחיבה את הפערים בהזדמנויות לאיכות חיים. הדבר נובע מהחלוקה הבלתי־שווה של עלויות ורווחים, עם נטייה ברורה לטובת אלה שנמצאים כבר בעמדות כלכליות עדיפות, תוך הדרה של אלה הנמצאים ממילא בשוליים החברתיים. ככלל, הגלובליזציה נתפסת כגורם המחריף את פערי השוויון של משאבים, יכולות ואפילו העוצמה לכונן כללים בזירה הבינלאומית ולהפך אותם. כיצד הגלובליזציה מביאה לעוני? מנקודת ראות רדיקלית, אימוצה של אידיאולוגיה ליברלית של גלובליזציה והבנייתה מחדש של הכלכלה העולמית לפי ההנחיות של המוסדות הליברליים של ברטון וודס שוללות מהמדינות המתפתחות את האפשרות לפתח את הכלכלות הלאומיות שלהן בצורה ראויה. כך, הבינלאומיות והגלובליזציה של מדינות מאקררו־כלכלית הופכים את המדינות העניות לכלכלות פתוחות ול"שמורות טבע" של כוח־עבודה זול ושל משאבי טבע נגישים. לדוגמא, תכניות "הייצוב המאקררו־כלכלי" ו"הסתגלות מבנית" של קרן־המטבע הבינלאומי משנות ה־80 ואילך הביאו להרעת מצבם הכלכלי של מאות מיליוני אנשים בעולם השלישי (Chossudovsky 1997: 33, 37). נוסף לכך, החברות הרב־לאומיות, כמובילות של טכנולוגיה, הון וכוח עבודה מיומן בין מדינות, הגבירו את ההשפעות השליליות של חדירת הון זר על־ידי יצירת איים של כלכלות מפותחות בתוך ים של אזורים פריפריאליים של עוני קיצוני, תוך הגדלת הפער בין עניים לבין עשירים. במובן זה, הגלובליזציה יוצרת סוג חדש של הגמוניה, המשלב בין עוצמה לבין עושר, סוג של "קורפורקטיה" (corporocracy) השולטת בעולם (Derber in Dallmayr 2002: 145). בקיצור, תהליכי הגלובליזציה הובילו למערכת קפיטליסטית אכזרית המאופיינת

עלידי ניצול, שליטה וחוסר שוויון הולך וגובר בתוך מדינות וביניהן. במלים של כללן הבכיר לשעבר של הבנק העולמי וחתן פרס נובל לכלכלה, יוסף שטיגליץ:

“Globalization has not succeeded in reducing poverty, or in ensuring stability. If globalization continues to be conducted in the way it has been in the past, globalization will not only not succeed in promoting development, but will continue to create poverty and instability (Stiglitz 2002: 214, 248).”

ב. גלובליזציה יכולה לצמצם את העוני בעולם ולחסלו

בהתאם לתזה הליברלית של הגלובליזציה, שינוי איכותי בהיסטוריה האנושית מתרחש לנגד עינינו, באמצעות קשרי-הגומלין של סחר, השקעות, בני-אדם וטכנולוגיות בעולם ללא גבולות. תהליכים אלה מביאים לעולם חדש של שגשוג ושיתוף פעולה בינלאומיים, אשר יביאו בהדרגה להתכנסות וליתר שוויון בתפקודן של הכלכלות הלאומיות ברחבי העולם. כפי שמסתבר בשלושת העשורים האחרונים, השתתפותן של מדינות מתפתחות כגון סין, הודו ומדינות אחרות בדרום מזרח אסיה והשתלבותן בכלכלה העולמית שיפרה לאין שעור את מצבן הכלכלי (Gilpin 2000: 19, 293, 299–303; Dollar and Kraay 2002; Wolf 2004).

מנקודת ראות ליברלית ישנו יחס ישיר והפוך בין גלובליזציה לבין עוני: ככל שישנם יותר תהליכי גלובליזציה, העוני הולך ונעלם. לכן, ההצטרפות לתהליכי האינטגרציה הכלכלית, תלות-הגומלין והגלובליזציה וההשתלבות בהם יכולים לצמצם ואף לפתור את בעיות העוני וחוסר השוויון, בתוך מדינות וביניהן. באמצעות עידודו של סחר חופשי אשר מביא לצמיחה כלכלית לטווח הארוך, הגלובליזציה יכולה להעלות את רמת החיים של כלל מדינות העולם. במובן זה, האפשרויות הכלכליות בעולם השלישי יכולות להיות גדולות יותר, והעוני קטן יותר, אילולא המגבלות על הסחר החופשי, כלומר, מחסומים והגבלות אשר מוקמים הן עלידי מדינות הצפון והן עלידי מדינות הדרום.

נוסף לסחר החופשי, הטכנולוגיה, כגורם מוביל של גלובליזציה, נתפסת כחיונית לאפשרות של צמצום העוני בעולם. מכאן, שההתקדמות שהושגה בתחומי המשוב והתקשורת במדינות הצפון יוצרת הזדמנויות עצומות להעלאת רמת החיים בעולם השלישי. אימוצם של צעדים כלכליים ליברליים עם הטכנולוגיות הנכונות כבר הביאו לרווחים נאותים, הן לטובת החברות הרב-לאומיות של מדינות הצפון, אבל גם להעלאת התעסוקה וההכנסות של האוכלוסיות העניות בעולם השלישי.

ג. אין קשר הכרחי בין גלובליזציה לבין עוני

השקפה שלישית, אשר איננה רדיקלית או ליברלית אלא נייטרלית יותר או ריאליסטית, איננה מזהה בבירור קשר הכרחי בין גלובליזציה לבין עוני. לדוגמא,

רוברט גילפין (Gilpin) טוען, שהרבה מן הבעיות המזוהות עם הגלובליזציה קשורות למעשה בגורמים אחרים, בראש ובראשונה פוליטיים, אשר אינם מהווים חלק מתופעת הגלובליזציה, שהיא הרבה יותר מוגבלת בהיקפה ממה שאנחנו נוטים לחשוב מלכתחילה. במלים אחרות, אם נאמץ הגדרה מינימליסטית של גלובליזציה במונחים כלכליים גרידא (כלומר, זרמי סחר, השקעות, בני-אדם והעברות פיננסיות), הרי שתהליכים כגון שינויים טכנולוגיים, המהפכה התעשייתית השלישית, המהפכה הדיגיטלית, וה"פער הדיגיטלי" הנגזר ממנה לא יהיו חלק מהגלובליזציה. מכאן, לא ניתן להאשים או להלל את הגלובליזציה על השפעותיה השליליות או החיוביות על עוני וחוסר שוויון בעולם, מאחר שאין בהכרח קשר בין התופעות הללו.

יתר על כן, גישה זו סבורה, שבעיות רציניות אשר השפיעו על גורלם של עמים ומדינות, כגון עוני והידרדרות סביבתית, הן בראש ובראשונה תולדה של הפעולות והמחדלים של הממשלות הלאומיות, ולא נגזרות מכוחות על-לאומיים או טרנס-לאומיים של השוק הגלובלי. מכאן, האחראים העיקריים (והמושיעים הפוטנציאליים) של הגברת העוני בעולם או צמצומו הן הממשלות עצמן, דרך תהליכי קבלת-החלטות פוליטיים ויישומם.

מנקודת ראות זאת, במונחים נורמטיביים גלובליזציה היא לא בהכרח "טובה" או "רעה", אם כי יש לה האפשרות לגרום לעושר (ואושר) עצום ולעוולות נוראיות, כנגזר מהדרך שבה מדינות מתמודדות איתה (Haass and Litan 1998; Stiglitz 2002: 20, 215).

ההשלכות הנורמטיביות והמעשיות של עוני

מניתוח קצר זה של הזיקות האפשריות שבין גלובליזציה לבין עוני אנחנו למדים שקשרים אלה הם מורכבים ודור-משמעיים בשל ההשפעות ההדדיות האפשריות של זיקות אלה (Anan 2000: 22). במלים אחרות, לא רק גלובליזציה יכולה להשפיע על העוני בעולם בכיוונים חיוביים או שליליים. נוסף לכך, עוני וחוסר שוויון הנגרמים כתוצאה מהגלובליזציה עלולים לתרום לאלימות חברתית, לחוסר יציבות פוליטית, לסכסוכים אתניים ולמלחמות אזרחים ומלחמות בינלאומיות. לפיכך, ניתוח של הזיקות האפשריות שבין גלובליזציה לבין עוני איננו רק תרגיל תיאורטי ואקדמי ביחסים בינלאומיים. עלינו להיות מודעים גם להשלכות ולתוצאות של קשרים אלה במונחים של אתיקה ומעשה כאחד.

מנקודת ראות נורמטיבית המשך העוני והגברת חוסר-השוויון פוגעים באנושיות של כולנו. עוני, ויותר מזה היעדר זכויות והדרה נוגדים כללים בסיסיים של הגינות, זכויות אדם ותביעות יסוד לצדק. לחילופין, מנקודת ראות מעשית, עוני וחוסר שוויון קיצוניים מהווים סוג של "חיצוניות בינלאומית" (international externality) אשר יכולה לשבש את כוחות הגלובליזציה ולפגוע בהם. כפי שציין זאת אחד מבכירי קרן המטבע-הבינלאומית בשנת 2000:

“Growing inequality poses the greatest risk to the future of the global economy. If the majority of the world’s population is increasingly marginalized and economically disenfranchised, then globalization will fail (IMF 2000: 306).”

הממד הנורמטיבי: סוגיות של צדק חלוקתי ושל זכויות־אדם

מדוע על המדינות העשירות לסייע למדינות העניות? מדוע המוסדות הבינלאומיים – כגון האומות המאוחדות, הבנק העולמי וקרן המטבע הבינלאומית – אמורים לעזור לאוכלוסיות נחשלות בקרב המדינות המתפתחות? אם התשובות לשאלות אלה לא מנוסחות רק במונחים של שיקולי רווח והפסד אזי ניתן להעביר את הניתוח מהכיוון הרציונלי לכיוון הנורמטיבי, ומהתחום הבינלאומי לתחום הגלובלי. במובן זה, שיקולים נורמטיביים מציינים את הזיקות שבין גלובליזציה לבין עוני כבעיה גלובלית. עוני מהווה למעשה בעיה גלובלית, כי יש לו השלכות לאנושות בכללותה, בדומה להתפתחות של זכויות אדם לכיוון של תחולה ושיפוט אוניברסליים (universal jurisdiction) במשפט הבינלאומי במקרה של הפרה בוטה של זכויות אלה. במובן זה, מתפתחת אחריות גלובלית לגורלם של עניי העולם, כפי שיש קידום אוניברסלי של זכויות־אדם. בהקשר זה, נושא העוני מתקשר לסוגיות כלליות יותר של זכויות אדם, שוויון וצדק חלוקתי בתוך מדינות וביניהן (Finnemore 1996: 126; Nel 2000: 1–2).

זכויות־אדם הן הבסיס הנורמטיבי הראשוני במאבק בעוני בעולם. שיקולים של אנושיות, צרכים בסיסיים וזכויות אדם כלכליות וחברתיות מניעים מדינות עשירות לסייע למדינות עניות במקרים קיצוניים של רעב או אסונות. יתר על כן, אם עוני קיצוני נתפס כהפרה בסיסית של זכויות־אדם ישנה חובה מוסרית לתקן עוול זה. אולם, הסכמה נורמטיבית זו בדרך כלל מוגבלת למקרים של נישול מוחלט (Woods 1999: 16). מבחינה זו, אין חובה לחלק משאבים למעלה ממינימום מובטח של איכות חיים בסיסית. לפיכך, המרחק שבין ניתוח מוסרי של זכויות־אדם כחובה מוסרית לבין הצדקה תועלתנית ל"חיסול העוני" מתקצר מאוד עד כדי חפיפה אפשרית. הנושא הנורמטיבי השני, צדק כהגינות (justice as fairness), הוא מסובך הרבה יותר וקשה להשגה וליישום ביחסים בינלאומיים לפי מתכונת קוסמופוליטית. ראשית, אין הסכמה בינלאומית רחבה בדבר המניעים המוסריים לצמצום העוני וחוסר השוויון בין מדינות במונחים של צדק חלוקתי. בעקבות הניסוח המבריק של הפילוסוף ג'ון רולס (John Rawls), צדק כהגינות אמור להיות מפורש במונחים של זכויות שוות, הדדיות, יושר גלובלי וחלוקה כלשהי של המשאבים מאלה "שיש להם" לטובת אלה "שאין להם" (Rawls 1971: 7, 12, 73, 83; Nel 2000; Dallmayr 2002). כחלק מחוזה חברתי אידיאלי, הגינות פירושה שהעניים יתחלקו ברווחים של החברה ככל שהיא צומחת, בעוד שהעשירים יהיו שותפים בסבל של החברה בזמני משבר. אולם, המערכת הכלכלית הגלובלית נוטה להתעלם או להתרחק מסוגיות

של חלוקה (מחדש) של משאבים ושל הגינות, בזמן שהיא מאמצת את ההיגיון הדרווינסטי של כוחות השוק (Stiglitz 2002: 78).
לסיכום, הקשיים בניסיון ליישם מתכונת של צדק חלוקתי גלובלי נותרו עצומים כל עוד אין בנמצא גוף מדיני גלובלי אשר יכול לערוב לחופש ולשוויון לכל בני-האדם בקהילה הגלובלית.

הממד המעשי: סוגיות של ביטחון וכלכלה

כפי שצוין לעיל, הדאגה שלנו בעניין ההשלכות של גלובליזציה על עוני וחוסר שוויון לא נובעת רק משיקולים של מוסר ואתיקה, אלא גם משיקולים של "כללי זהירות" (prudence) וריאל-פוליטיקה במונחים של עלות-תועלת. יש כאן סוגיות מרכזיות של ביטחון (מלחמה ושלום) וכלכלה (רווחה ושגשוג).

במונחי ביטחון, הדרך שבה העולם המפותח מתמודד עם תופעות של עוני וחוסר שוויון בעולם השלישי ויתמודד בעתיד, תקבע במידה רבה האם העשורים הבאים יהיו שלווים או אלימים, ועד כמה הסדר הבינלאומי יישמר או ישובש. סוגיית העוני קשורה לבעיות של מלחמות אזרחים, זרימה של מהגרים חוקים ובלתי-חוקיים, פליטים, הידרדרות סביבתית, תפוצת מחלות, ואימים כנגד הסדר הבינלאומי הקיים בשל תביעות לצדק בינלאומי וגלובלי מצדן של קבוצות טרור וגרילה.

באשר להיבט הכלכלי, שיקולים רציניים של מעשיות ופרגמטיות אמורים להצדיק את העניין בקשר שבין גלובליזציה לבין עוני. בעולם הגלובלי של ימינו, ישנן מספר דרכים שבהן המדינות העשירות יכולות לסייע למדינות העניות: על-ידי ייצוא הון, ייבוא מוצרים, או ייבוא האוכלוסיות העניות עצמן על-ידי הגמשת המגבלות בגבולות המדיניים ועידוד מהגרי עבודה מהעולם השלישי. בימינו, חלק ניכר של הסחר של ארה"ב ושל אירופה מכוון כלפי המדינות המתפתחות, היכן שמתגוררת רוב אוכלוסיית העולם. מדינות אלה אינן מייצגות רק שווקים פוטנציאליים ושווקים עולים, אלא גם מקורות חיוניים לחומרי גלם.

בניית התועלת והרציונלי של הגורל הכלכלי של המדינות המתפתחות ניתן לזהות התכנסות מעניינת בין שיקולים נורמטיביים לבין שיקולים מעשיים של "זהירות". ריכוז המאמצים במאבק בעוני הינו משימה נעלה במונחים הומניטריים (קידום זכויות-אדם). אולם, הוא גם השקעה טובה בטווח הארוך, במונחים כלכליים ומעשיים.

סיכום ומסקנות

במאמר זה הצגתי באופן ראשוני את הקשרים האפשריים שבין תופעת הגלובליזציה לבין סוגיית העוני כבעיה גלובלית ביחסים הבינלאומיים, במסגרת יחסי צפוף-דרום. ראשית, מנקודת ראות רדיקלית ניתן לטעון, שגלובליזציה גורמת לעוני

בעולם ומעמיקה אותו, בעיקר בשל סיבות מבניות. שנית, מנקודת ראות ליברלית, כוחות הגלובליזציה נתפסים כפתרון המוצלח ביותר לחולי העוני ולחוסר השוויון בעולם, בעיקר באמצעות סחר חופשי ותפוצת הטכנולוגיה. שלישית, מנקודת ראות ריאליסטית, אין קשר ברור בין גלובליזציה לבין עוני. למעשה, הממשלות הלאומיות הן האחראיות לבעיית העוני בעולם, ולכן עליהן לדאוג לפתרונות האפשריים. נוסף לכך, ציינתי במאמר את הנימוקים בדבר הדאגה לקשרים אלה, הן מבחינה נורמטיבית הן מבחינה מעשית. ההיבט הנורמטיבי ממשיך את השיח של צדק חלוקתי וזכויות־אדם, אשר פותח בראשונה בשנות ה־70 ושנות ה־80 של המאה שעברה. יתרה מזו, הממד הפרגמטי מדגיש את ההשלכות הביטחוניות והכלכליות של הקשרים שבין גלובליזציה לבין עוני.

הערות

* מאמר זה הוא גרסה קצרה וחדשה של מאמר שפורסם לאחרונה בכתב־העת *International Studies Review* (2007) 9, 565–580. ברצוני להודות מקרב לב לגליה בר־נתן, מרשה הרפז, יעל קריספין, אורית גל, איתן מאירס ואורלי קצוביץ על הערותיהם לגרסאות קודמות של מאמר זה.

מקורות

- Anan, Kofi. (2000). *We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century*. New York: United Nations Department of Public Information.
- Chossudovsky, Michel. (1997). *The Globalization of Poverty: Impacts of IMF and World Bank Reforms*. London: Zed.
- Dallmayr, Fred E. (2002). "Globalization and Inequality: A Plea for Global Justice." *International Studies Review* 4: 137–156.
- Dollar, David, and Aart Kraay. (2002). "Spreading the Wealth." *Foreign Affairs* 81 (1): 120–133.
- Finnemore, Martha. (1996). *National Interests in International Society*. Ithaca: Cornell University Press.
- Gilpin, Robert. (2000). *The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century*. Princeton: Princeton University Press.
- Gordon, David, and Paul Spicker, eds (1999). *The International Glossary on Poverty*. London: Zed.
- Haas, Richard N., and Robert E. Litan. (1998). "Globalization and Its Discontents: Navigating the Dangers of a Tangled World." *Foreign Affairs* 77 (3): 2–6.
- International Monetary Fund (IMF). (2000). *IMF Survey* 29. Washington, DC: IMF.
- Kacowicz, Arie M. (2007). "Globalization, Poverty, and the North-South Divide." *International Studies Review* 9 (4): 565–580.

- Nel, Philip. (2000). "Equity as a 'Global Public Good'?" Paper delivered at the RC #40 Panel, 18th World Congress of the International Political Science Association, Quebec City, QC, Canada, August 1–5.
- Ramasswamy, Sushila (2000). "Eclipse of Dependency Theory: The Reasons for History's Verdict against It." Paper presented at the 18th World Congress of the International Political Science Association, Quebec City, QC, Canada, August 1–5.
- Rawls, John. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Stewart, Frances, and Albert Berry. (1999). "Globalization, Liberalization, and Inequality: Expectations and Experience." In *Inequality, Globalization, and World Politics*, edited by Andrew Hurrell and Ngaire Woods. Oxford: Oxford University Press.
- Stiglitz, Joseph E. (2002). *Globalization and its Discontents*. New York: W. W. Norton.
- Wolf, Martin. (2004). *Why Globalization Works*. New Haven: Yale University Press.
- Woods, Ngaire. (1999). "Order, Globalization, and Inequality." In *Inequality, Globalization, and World Politics*, edited by Andrew Hurrell and Ngaire Woods. Oxford: Oxford University Press.